

ÅRDER

Ett årder är ett relativt enkelt jordbearbetningsredskap av trä med en framåtriktad spets av järn som river upp en fåra i jorden. Man spänner för hästar eller oxar. Årdren användes både vid ogräsbekämpning, sådd och då man myllade ner gödseln. Vid mitten av 1700-talet hade man i delar av Sverige gått över till plogen som också vänder jorden, men på de uppländska lerslätterna höll man fast vid årdrret ända fram till 1800-talets mitt. (Linnés änka Sara Lisa ägde 39 årder varav 18 med järnbill.)

RUSTHÅLL OCH INDELNINGSVÄRK

Hammarby var ett rusthåll och skulle hålla två ryttare/beridna soldater med häst och militär utrustning.

På 1680-talet införde Karl XI en ny militär organisation, kallad indelningsverket. Grundtanken var att ge det militära befälet och manskapet varaktiga boställen. Officerarna fick överste- och majorsboställen och de meniga soldaterna torpställen med tillhörande små åker- och ängsstycken. Vapen och utrustning skulle betalas av en grupp rotebönder.

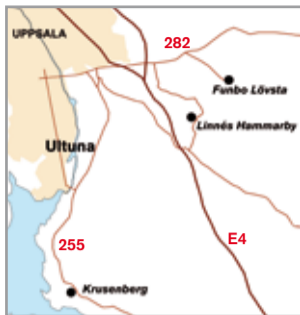
Förutom infanteristernas soldattorp fanns ryttartorp för rytteriet och båtmanstorp för flottan. Dragon var en lätt beväpnad ryttare som både användes för strid till häst och på marken.

Indelningsverket avskaffades i etapper under 1800-talets andra hälft och ersattes av den allmänna värnplikten vid 1900-talets början.

Under Linnés tid låg soldaternas torp på andra sidan Linnés hus och park. I slutet av 1800-talet flyttades ett av torpen till ryttarvreten (punkt 5). Det lilla torpet som nu ligger där har sitt ursprung i soldattorpet.

KONTAKT

Denna exkursion är en av flera guidade vandringar som SLU genomför. Vill du veta mer om dessa, exempelvis om tider, priser eller kanske boka en exkursion, gör du det lättast genom att använda SLU:s hemsida www.slu.se/exkursioner

GUIDER I SERIEN

- Funbo Lövsta – 300 år med modernt jordbruk
- Krusenberg – ett landskap som berättar
- Linnés Hammarby – naturresurser från åker till utmark
- Ultuna – en vandring med kontraster
- Ultuna Kunskapsträdgård – blomsterprakt och lärande

”SLU är *Life Science*.
Vår *kunskap* är på många
sätt så *nära livet*.”

www.slu.se

SLU 2008. FOTO FRAMSIDA: HANS ODOO. WWW.MATADOR.SE

LINNÉS HAMMARBY

– naturresurser från åker till utmark

Råg
Secale cereale

Korn
Hordeum vulgare

Råg och korn var under Linnés tid de vanligaste grödorna på åkrarna i östra mellansverige. Rågnmjöl kan jäsas till limpor. Kornmjöl har inte förmågan att jäsa och därför bakades det ofta till tunnbröd. Av kornet gjorde man också öl.

JORDBRUK OCH LANDSKAP

Carl von Linné köpte gården 1758 och tillbringade en stor del av sina sista 20 år här. För Linné kom gården att bli en plats för vila men också för arbete. Bland annat förvarade Linné sina samlingar i museibyggnaden uppe på höjden. Där undervisade han också sina studenter. Men Hammarby var också ett jordbruk. Under den här vandringen är det Hammarbys jordbruk och landskap vi tittar närmare på. Linné ägde även större delen av Edeby och brukade även det närliggande Hubby. Gården var sommartid Linnés bostad och arbetsplats.

Linné rev det befintliga bostadshuset 1762 och uppförde ett nytt på samma plats. Efter hans död flyttade änkan Sara Lisa med sina döttrar till gården och drev jordbruket med egna anställda och hjälp av en rättare fram till 1806. Under Sara Lisas tid fanns många olika djur på gården: kor, hästar, får, grisar, höns, gäss, ankor och bin. Linnés efterkommande drev jordbruket på Hammarby fram till att huset blev museum 1879. Under denna tid gjordes en del mindre förändringar av byggnaderna men Linnés egna rum är troligtvis helt bevarade och ser ut precis som de gjorde. Runt sekelskiftet 1900 revs de flesta av gårdens ekonomibyggnader, bl a ett stall, fähuset och smedjan.

Linnés Hammarby är unikt eftersom det är den enda plats Linné själv valt åt sig och sin familj för att bygga boningshus. Här förvarade han mycket av sitt insamlade material, både i odling och i ”naturaliekabinett”.

Hammarby var hem för ett stort antal människor och brukades av två arrendatorer. Man vet inte om dessa hade egna små gårdar på

Hammarby eller om de bodde med sina familjer i någon av flyglarna. På Hammarby fanns också två torpare, två ryttare och en skomakare, alla med varsin familj. Förutom familjen Linné bodde ett 40-tal personer på Hammarby.

Landskapet på Linnés Hammarby är liksom på Linnés tid ett utpräglat odlingslandskap men vissa delar av det har förändrats väsentligt sedan dess. Linnés landskap får vi föreställa oss med en mängd diken mellan åkertegarna. Markerna närmast ån bestod av blommande ängar och hagar med betande djur. Parken vid boningshuset var då en fruktträdgård och skogspartiet norr om gården utgjordes av betespräglad skog som var gles och rymde gläntor här och var. I en sådan skog får träden låga och vida kronor och gräs och andra örter täcker marken.

”TITTHÅL” TILL LINNÉS TID

Som en del i Linné-jubileet har Hammarby och de intilliggande markerna förvandlats till kulturresevat. Avsikten med resevatet är att rekonstruera 1700-talets odlingslandskap och bedriva jordbruket på ett liknande sätt som före den agrara revolutionen. På det sättet får vi ett ”titthål” till Linnés tid samtidigt som historiska och biologiska värden bevaras.

WÄLKOMMEN

Linnés Hammarby ligger på Uppsalaslätten 15 km sydost om Uppsala. Här bjuds du in till en vandring genom ett återskapat jordbrukslandskap. Omgivningarna kring Linnés hem är restaurerade för att likna 1700-talets – alltså den tid då Linné själv vandrade omkring på dessa marker. Under vandringen får du se många av de resurser som en dåtida gård utnyttjade. Exempelvis finns här åkermarken med tvåsådesbruk, hamlade träd som genom lövtäkt gav extra foder till djuren, slåtterängen och utmarken där djuren betade om sommaren.